

Милован Бојић

НИЈЕ БИЛО УЗАЛУДНО

август, 2024.

Милован Бојић

НИЈЕ БИЛО УЗАЛУДНО

M
Vukotić
Media

август, 2024.

Огроман успех у свим областима

Велика ми је част и задовољство што сам добио прилику да напишем рецензију-предговор за књигу Милована Бојића.

Одмах да истакнем да нисам међу оном половином особља на Институту за кардиоваксуларне болести *Дегуње* која га није волела нити оном која га је волела па га више не воли јер се није светио оној првој половини. Међутим, морам да истакнем да је мој текст ипак писан с неким предубеђењем, што би рекли „конфликтном интереса“. Јер, будући да сам целог живота радио у Клиничком центру Србије (тамо сам се и родио), не припадам ниједној наведеној половини. Хоћу рећи – ја волим Милована Бојића!

Разлог? Сви наши виђенији људи, па и чланови Владе, разних агенција, професори, студенти, поштена интелигенција, треба да знају енглески језик. Како-тако, али да знају. На енглеском *retired* (пензионисан) је врло сличан и лако се меша са *retarded* (ретардиран).

Па и у хрватском, „умировљен“ слично звучи као „умро“, и то је мени некако ишло на живце.

Не само због сличности речи него су некако и правила у стицању права за рад за *retired*, нарочито у конкурисању за научне пројекте, слична као и за оне који су *retarded*, ако не и тежа.

Октобра месеца 2017. године, Милован Бојић ме је тако умировљеног позвао док сам био у Црној Гори, да се вратим у Београд и помогнем му у његовој мисији. Пристао сам, али под условом да нико због мог доласка не буде успорен, а камоли заустављен у напредовању, не само да не изгуби собу за рад него ни столицу. Пристао је и шест месеци се он грчио и трпео ме у свом директорском кабинету.

Једном, када сам био дежуран и радио „водинсталатерске радове отпушавања“ код болесника са акутним срчаним ударима, легао сам око четири сата ујутру на његов тресед и заспао. Милован је дошао на посао у 5.30, али ме није будио, није улазио у свој кабинет. Иако је мој биоритам, јер сам још од пионирских дана скоро професионално играо шах, био такав да најбоље размишљам од 17 поподне, па до пет ујутру (када су се играли турнири и анализирале партије), долазио сам сваког јутра у шест часова, и то не само да помогнем већ и да научим нешто о менаџменту у здравству (иако сам био дугогодишњи директор Клинике за кардиологију у КЦС и шеф сала за катетеризацију 25 година, са 102 доктора и 240 кревета).

Значи, ту ме је Милован Бојић „купио“ јер ме је „ретардираног“ позвао. Урадили су то претходно, и у Републици Српској (министар здравља академик проф. др Ранко Шкрбић), Академији наука и уметности РС (председник академик Рајко Кузмановић, бивши председник РС, академици Зденка Шећеров, Драган Данелишен, Драгољуб Мирјанић, Душко Вулић и други) са доделом кабинета, Универзитетском клиничком центру РС у Бањалуци још 2011. године (директор проф. др Мирко Станетић, начелник

кардиологије др Светозар Срдић) више него фантастичним колегијалним гостопримством, хитном доделом држављанства, где још дан-данас проводим недељу дана у месецу, уз дивну сарадњу са директором проф. др Владом Ђајићем и начелником кардиологије проф. др Тамаром Ковачевић-Прерадовић.

Али најтеже је у свом селу (Београду) бити препознат.

Ипак, не волим га само зато. Уме Милован да охрабри и најтежег болесника, и родитеље потенцијалног донора... Једноставно има „жицу и душу за то“.

Када сам, почетком 2018. године, видео у таблоидима да је МУП поднео пријаву тужилаштву против неколико особа (а ту су били и моји иницијали) за милионску штету за допунски рад (да би се скратиле листе чекања) у КЦС, поднео сам оставку да се не би урушавао углед *Дегуња*. Погледао ме и рекао: „Не долази ми више ако нису покренули бар три поступка против тебе. Против мене, Милована Бојића, покренули су седамнаест.“ Кад ти неко тако приђе, дао бих му све органе! И био је (Не)Милован у праву. После осам година тужилаштво је одустало од поступка против М.О. и још неких.

Можда би написано било већ и довољно, да не буде дуже од књиге.

Али да почнемо деведесетих. Милована Бојића сам упознао раније, деведесетих, када је у КЦС постављен за шефа службе која је обављала прегледе странаца, углавном дипломатског особља. Његова канцеларија је била на десетак метара од моје у Поликлиници Клиничког центра Србије, на првом спрату. И као што приличи културним и образованим особама (сељачког и радничког порекла), иако се

нисмо дружили, пристојно смо се опходили и имали мирну коегзистенцију.

Мој учитељ, генијални проф. др Срећко Недељковић, иначе први директор Института за кардиоваскуларне болести КЦС, интернационални шаховски мајстор 44-рангирани у Свету и доживотни почасни председник Удружења кардиолога велике Југославије (све републике су гласале за њега, иначе сељаче у породици од девет чланова из села Вирово) некада је с њим дуже „ћаскао“. Једног јутра у *Полиџици* прочитам да је тај „бистар дечко“ (по Срећку Недељковићу) постављен за директора Института за кардиоваскуларне болести *Дедиње*.

Добро сам знао и претходне директоре, примаријуса Бату Адамова и проф. Михаила Вучинића, као и четварац који је радио инвазивну-интервентну кардиологију (Зоран Ђуришић, Петар Пејчић, Урош Бабић, Сретен Грујичић) с којима сам имао добар однос и здраву такмичарску атмосферу ко ће урадити боље и освојити више метода. Знао сам и за сукоб који их је потапао и на крају потопио, а штампа је редовно извештавала.

Ипак, и за мене је постављење Милована Бојића било изненађење.

И како у књизи М. Б. наводи, било је то изненађење за многе. Међутим, за шахисту и изненађујући потез треба да се објасни. Мој најбољи факултетски друг, сада умировљени професор, чувени гастроентеролог Мирко Булајић из Цетиња, дуго је познавао Милована и објашњавао ми да је он веома образован и паметан, на ивици генијалности... Тако да сам имао нека обавештења из прве руке од човека који ми је пријатељ и коме сам веровао. Поготову ако де-

ценију старији колега тако описује млађег. Иако сам скоро све поменуте личности, а и за неке догађаје које Милован описује у књизи, знао, за мене су многе ствари нове. То сведочанство и поглед даје допринос сагледавању неких догађаја о којима постоје различита виђења. И даље су контроверзна.

Имао сам срећу да познајем екипу запослених у *Дедињу* свих генерација, све директоре од оснивања до данас (Адамов, Вучинић, Бојић, Ђукановић, Милојевић, Бојић), да добијем две плакете-дипломе, али морам да признам да ме је највише дирнуло у „живац“ признање да нисам „ретардиран“, мислим скроз-наскроз умировљен.

Мада, борио сам се и сам, без помоћи Милована. У 68. години сам добио другог сина Миодрага млађег, а у 70. другу кћер Наталију. Пожурио сам да ми и то неким законом не забране, а и мала освета држави да остана пензија мојим малолетним наследницима. Како пише Милован, важна је жеља и визија, али најважнија је воља, моћ и вештина да се оне остваре.

Са субјективног доживљавања објективне стварности, које описују Милована као човека, пређимо на фактографију.

Милован Бојић је, као добар менаџер и тренер, (сем Црвене звезде могао би и као Миљан Миљанић да води Реал) успео да и са *Дедињем 1* и *Дедињем 2* направи огроман искорак у српском, регионалном, па и светском здравству. Такође, у науци и едукацији.

Тачно је да су у периоду 1996 -2000. године имали и више научних публикација од нас у КЦС, у чему је битну улогу имала његова визија и оснивање научноистраживачког центра Института. Посебан ка-

дар, посебно финансирање, награда за сваки публикован рад... Резултат је очекиван јер ми смо нација која има талената и памети. Ретко је наћи неког нашег који је отишао у свет, а да није успео.

Успео је да оствари трансфере из других институција свих оних за које је сматрао да су изузетни – и то свих профила образовања. Само да поменем из КЦС Надицу Арсенић-Милекић (на место главне сестре Института), др Радета Бабића и још неке. Наводим оне који су на неки начин били под мојом ингеренцијом, али су у Дедињу видели бољу шансу. Нисам ни покушао да их ометам или убеђујем у супротно.

Из Сремске Каменице, Земунске болнице и других прелазили су јер су видели бољу шансу. Повео је из КЦС, по завршетку специјализације у Хјустону, проф. др Бошка Ђукановића, који је израстао у једног од наших највећих кардиохирурга. И проф. др Предраг Милојевић такође је изузетан. Обучен је читав низ млађих доктора. Не могу да не поменем академика проф. др Ђорђа Радака, чувеног васкуларног хирурга, који је био у КЦС. Па проф. др Милутина Мирића из Градске болнице... Где год је видео неког изузетног, он је био пожељан за Дедиње. Неко би се можда плашио да не доведе бољег да му прави сенку, а Миловану нико не може да направи сенку јер у том „капитенско-селекторском“ раду нема конкуренције.

Сигурно да му је моћ дала и та, како је зове, „политичка кабаница“. Међутим, како и сам описује, није лако преживети све *Кућне савјете* унутар куће, а тек изван... После 17 година под истим именом, а не као гроф Монте Кристо после шест година тамницења, остварује грађевинску визију *Дедиња 2*, а

одмах затим и резултате у свим областима кардиоваскуларне медицине. Нема сумње – огроман успех.

Питање је да ли ће му успех бити опроштен.

Post Scriptum

Иначе, код Милована Бојића нисам био у кући, ни на слави ни на рођендану... Имали смо пријатељску, службену, колегијалну релацију проткану узајамним поштовањем. Уз мој научни рад на *Дедињу*, саветовао сам га и око неких стручних питања и кардовских решења. Нешто је прихватио, нешто није... Био сам и брижни старији колега са саветима како да преживи и не боду свима очи. Никада нисмо причали о овоме што сам написао. Милије ми је да може да види да изванредно ценим његове способности и резултате. И хумани приступ!

Прву операцију приликом отварања *Дедиња 2* извео је генијални проф. др Божина Радевић, који је поменут као оснивач трансплантације јетре на *Дедињу*. Случајно знам да се цео Тексаски медицински центар у Хјустону дигао да се издејствује ослобађање Божине из заточеништва у Тузли, давних, али ипак блиских година распада велике Југославије. Милован не заборавља. Једноставно, Новак у медицини.

„Кроз њуђе срце води њрави њуш, ко друјачије њушјује наилази на њаму“. (Бранко Миљковић)

Академик Миограј Ц. Остојић, кардиолог

СРЦЕ

Б

М

ЗА НАРОД

Историјска прва трансплантација

Када сам 1992. године именован за директора Клинике за кардиоваскуларне болести *Дегинје*, постављен сам да бих се на том месту што краће задржао. То сам мало касније схватио. Болница је била затворена неколико месеци, особље у сукобу с претходним директором, пацијенти отишли, земља у блокади.

„Ти си луд“, често би ми говорили када бих у животу представио неки од својих планова. Ти планови су понекад заиста изгледали лудо и нереално. Те 1992. године рекао сам да је наш план да у Клиници за кардиоваскуларне болести *Дегинје*, радимо ни мање ни више него – трансплантацију срца и јетре! На клиници која је затворена, у којој је особље посвађано са управом, у земљи који је већ увелико под санкцијама.

Настало је опште лудило. Питали су се шта прича тај мали буљави? Говорили су да сам приштински ђак, да нисам кадар, побунили су се велики центри – Војномедицинска академија, Клинички центар Србије, Институт за кардиоваскуларне болести Војводине из Сремске Каменице...

У болницу ми је дошао професор Предраг Лалевић, велики ауторитет, отац југословенске анестезиологије,

Титов лични лекар. Његов рођени брат радио је са мношвом у Заводу за заштиту здравља студената. Били смо пријатељи, па сам и њега посредно познавао. Срдачно сам га дочекао.

– Колега, да се не бисмо устезали... Дошао сам да вам пренесем два мишљења. Једно је мишљење Медицинског одељења Српске академије наука и уметности, друго је мишљење Српског лекарског друштва.

– Слушам вас, пажљиво.

– Добио сам задатак да вас упозорим да ћемо вас искључити из лекарских друштава и из свих савеза уколико будете наставили да лупате глупости. Преносим вам и мишљење Исидора Папа и Медицинског одељења САНУ.

Исидор Папо био је учесник Народноослободилачког рата, главни хирург Југословенске народне армије, академик, а у то време на челу Медицинског одељења САНУ.

Професор Лалевић је наставио:

– Како ћете ви да трансплантирате јетру и срце? Ми то нисмо могли ни за време Тита и Кардеља, када смо имали и систем, паре, и све друго!? Знате ли ви да ми данас немамо ни сапуна, ни детерџената, ни основних услова за живот и рад. Како сте се уопште усудили?

Иако затечен, погледао сам га и рекао:

– Професоре, и вас ћу да ставим у тим за трансплантацију јер је срамота да врхунска биографија какву ви имате прође без тога.

Он се тргну и зачуђено погледа. Нетактично кажем:

– Шта вам је, професоре, па умро је Тито!

То сам рекао више у шали, нисам желео да га увредим јер сам и ја поштовао социјалистички здравствени систем у којем су постизани велики резултати у медицини.

Али професор Лалевић се наљутио и кренуо да изађе. Брзо сам кренуо за њим:

– Професоре, професоре, немојте! Шта вам је? Стварно ћете ви радити у овом тиму!

– Опростићу вам јер заиста нисте нормални. Ви и ваша трансплантација! Заиста нисте нормални!

И оде.

Исидор Папо ме је у интервјуу на РТС-у нагрдио, седам минута у централном дневнику, о томе шта ћу ја са својим плановима.

Али већи проблем је настао када сам остао сам са собом и питањем како ћу радити трансплантацију кад ми је болница затворена?

О томе како сам у њу дошао и како је она отворена након блокаде, детаљно ћу писати у другом поглављу. Сада, због приче о првој српској трансплантацији срца и јетре, рећи ћу само ово: жеља је ствар слабих, а воља ствар јаких! Кад имате воље, нађе се начин.

Све почиње од људи, а ја сам успео да у *Дегуње* доведем најбоље докторе. Најбољег кардиолога Милутина Мирића довео сам из *КБЦ Звездаре*. Он је мој школски друг, познаје ме, зна да сам луд и упоран, у *Звездари* тавори, у *Дегуњу* је постао начелник кардиологије. Академик Ђорђе Радак већ тада је био чудо, али је таворио у Другој хируршкој клиници Клиничког центра Србије, а у *Дегуњу* је постао начелник Одељења васкуларне хирургије. Довео сам људе из Сремске Каменице, докторе из оних болница у којима су ме највише нападали, али бирао сам оне који нису у врху него су спутани и који би у *Дегуњу* требало да процветају, проклијају, развију се, које ја знам и у које верујем. Довео сам још много људи, цео нови састав. Постали смо као Југославија у малом.

Трансплантација је, морам да будем нескроман, мој приступ и моја оригинална идеја. Заправо, нисам превише размишљао. Знао сам да то треба да се уради, да људи умиру, да им се може помоћи, а да се онима који имају доказане знаке мождане смрти не може помоћи. Знао сам и да, ако не искористимо њихове органе, не умиру само они него још пет или шест других људи заједно с њима јер се њиховим органима могу спасти људски животи. У свету је то било увелико познато. Међутим, нама је запало да трансплантацију радимо у најтежем времену, у времену невиђених санкција, херметички затворене државе и на земљи, и у ваздуху, и на рекама. Али моје гесло је: „Човек боља времена не чека него их ствара.“ Сматрао сам да нешто морамо да урадимо.

Да бисмо кренули у програм трансплантације, морали смо најпре да имамо експерименталне животиње, затим тим, а онда теоријску и практичну обуку у земљи и иностранству. Био сам свестан да морам да окупим тим који није само дедињски. Дедињски је добар за срце и крвне судове, али били су нам потребни хепатолози, хематолози, биохемичари, микробиолози, имунолози... То је била идеална прилика да окупим мултидисциплинарни и мултиинституционални тим. Кад сам их окупио и рекао шта желим да радим, сви су сматрали да нисам нормалан. Али су дошли, с разних страна. Дошли су и велики ауторитети да виде тог лудака Бојића, шта он то хоће! Неки су дошли да се смеју, неку да прибележе да би ме други касније исмевали. Дошао је и професор Предраг Лалевић.

Већ крајем 1993. и почетком 1994. почели смо интензивно да радимо. Најпре су нам биле потребне експерименталне животиње, тачније, свиње ландрас расе.

Свиња је, зна се, најсличнија човеку и стога најбоља за учење – дакле трансплантација најпре на свињама, па на људима. Требало је наћи чак 300 свиња за вежбу. Нисмо имали пара, нисмо могли да их купимо. Једино што смо могли да урадимо јесте да од друштвених предузећа тражимо да нам уступе свиње са својих товилишта.

Одлучио сам да позovem Бошка Перошевића, тадашњег председника Извршног већа Војводине, и да га замолим да дође у *Дегинје*. На састанку је тада био и мој отац, дошао је из нашег родног села Липова, код Колашина.

– Бошко, треба ми 300 свиња ландрас расе.

Мој отац скочи:

– Сине, десет нам је довољно.

Он мисли да ја тражим за кућу у Липову, да свиње за Колашин терамо.

Бошку Перошевићу објасним да су нам свиње потребне за вежбање трансплантације. Бошко ме гледа, као и сви остали мисли да нисам нормалан, али му лепо објасним и зашто је то важно, и шта желим да постигнем, и да је све оправдано због великог број људи који умиру чекајући трансплантацију. Након тога, звао сам га сваког дана, залепио сам се за њега као крпељ, увек са истом реченицом:

– Бошко, молим те, добави нам свиње, ти имаш товилишта.

На крају нам он обезбеди 300 свиња ландрас расе!

Једне ноћи свиње стижу у *Дегинје*, камион пролази дедињским улицама, свиње скиче... Срећан сам што сам добио експерименталне животиње за трансплантацију, али не знам где да их сместим. Сазнајем да је најбоље место Институт за медицинско истраживање Војномедицинске академије. Управник је био Александар Сања

Дујић, чувени доктор, најпознатији имунолог, никад није докторирао јер је бољи од свих других имунолога. Будим га у четири сата ујутру, звоним му на интерфон:

- Ко је?
- Бојић.
- Четири сата је ујутру, какав црни Бојић?
- Молим вас да ми сместите свиње, имам 300 свиња ландрас расе, сада су стигле, не знам шта ћу с њима. Ја ћу обезбедити храну.
- За шта ће ти свиње?
- Користим их као експерименталне животиње.
- За шта?
- Радим трансплантацију?
- Мајмуне један, па ја сам председник Савезне комисије за трансплантацију органа.
- Тим боље, да ми ово узмете.
- Како мислиш да то урадим?

Каже ми да се попнем у стан. Седам у предсобље. Четири сата је ујутру. Чекам ја, чекају свиње у камиону. Неко време трајало је убеђивање, али на крају он пристане! Помислим: „Је ли могуће да сам прошао?“ Креће камион, смештамо свиње на Војномедицинску академију, купујем храну, нешто од својих пара, нешто су ми други давали. Тада смо се тако сналазили.

Организовао сам модел рада конзилијума који ће извршити прву српску трансплантацију срца и јетре. Испоставиће се да ћемо имати и трансплантацију панкреаса. Амфитеатар нам је био пун, сваког уторка смо имали теоријска предавања о јетри, срцу, панкреасу, сваког четвртка експериментално учење – трансплантација са свиње на свињу – анастомозе, подвезивање, скидање... Једној свињи скинемо јетру, онда јој пребацимо

са друге, другој скинемо срце. Једна свиња се држи на апаратима када јој скинемо јетру да не умре, стављамо јој нову јетру са друге свиње, после наркозе и операције пратимо параметре, да ли ће да прихвати јетру и колико ће дуго живети. Све као за човека јер је свиња најсличнија човеку. Прва предавања увек држим ја. Никад не дајем другима више задатака него себи. Стручни блок у оперативном делу воде Божена Радевић и Реик Хускић.

Једном приликом причао сам с великом професорком Бранком Дапчевић. Она је француски ђак, носилац Легије части. Тада је као хепатолог радила у Клиничко-болничком центру *Звездара*. Каже ми: „Никада нећу заборавити тај конзилијум, ту екипу, тај занос и тај рад око трансплантације. То ми је нешто најбоље што сам у животу видела и чула... Прошла сам све водеће светске клинике, никада то нећемо више доживети.“

Шта је било другачије и толико посебно?

Свакако другарски дух. Свиње које су жртвоване носили смо прекопута ВМА, код мог пријатеља Мирка Кнежевића, управника ресторана *Paq*. Свиње се пеку, прже и, цео конзилијум, као у време омладинских радних акција, седи заједно и једе. Задржавамо ударнички дух. Иде друга, трећа, четврта, пета, свиња. Оне су морале да умиру, жртвоване су јер смо најпре правили технику. Закољемо је, па извадимо јетру, па упарујемо јетру с јетром, гледамо како функционише једна анастомоза, па друга на другом крвном суду... Отишло је неколико десетина свиња, можда и целих сто. Али ту се најбоље научи – сва рутина, сва техника, постоперативно деловање, спасавање крви, техника хируршког рада, анестезиологија, праћење свих лабораторијских параметара... Касније нема учења.

И све то иде како иде док нам једног момента не преживи прва свиња! Сећам се да сам имао штрафте по длановима, готово резове, од силних кеса које смо вукли, од лекова које нисмо могли да купујемо већ смо добијали од разних клиника из Италије, Немачке, преко претходно успостављених веза. Били су то имуносупресиви јер је свиње које би преживеле требало одржати у животу. Настао је проблем за наш ударнички дух – кад је прва свиња преживела, била је пуна имуносупресија и кад после тога угине, више није била за јело, не можемо је носити у ресторан *Paq*. Али одлучио сам да плаћам из свог џепа, свестан да ручак четвртком не смемо да прекидамо.

Најјача екипа српских доктора стално је дежурала поред свиње која је преживела, најбољи доктори је прате да видимо колико ће нам дуго живети, тестирамо је по светским стандардима, читамо најбољу светску литературу о трансплантацији. Дежурам и ја, неретко и по целу ноћ.

Једне вечери, док сам био поред свиње, позвао ме је председник Србије Слободан Милошевић. Позлило је Милану Милутиновићу, каснијем председнику Србије, а тада амбасадору Југославије у Грчкој.

– Миловане, чекај ме, долазим из Пожаревца, Милану је позлило.

– Имам важног пацијента на Војномедицинској академији, нема шансе да се одвојим од њега, али мој одличан тим ће га чекати у *Дегинју*, немој да се секираш.

– Немој да се играш!

Цео први тим у *Дегинју* сачека Слободана Милошевића и Милана Милутиновића. Ја се не одвајам од свиње.

Милошевић стигао. Пита: „Где је Милован?“

Кажу му да има важног пацијента.

Шта има важније од председника државе?!

Он крене ка ВМА. То никада нећу заборавити: ушао је у некој кожној јакни, тек је стигао с пута из Пожаревца. Кад ме је угледао поред свиње, збуњен је лагано кренуо уназад, све док није ударио леђима о зид.

– Нико не зна колико си ти луд!

– Дођи да видиш. То је мој пацијент.

– Лудаче, шта ћеш то да радиш?

– Читаћеш, читаћеш, видећеш!

Он оде, Милутиновићу буде боље, а нама свиње почну да преживљавају, једна за другом. Конзилијум у шали пита: „Хоћемо ли сад да вежбамо на људима?“

Да бисмо радили трансплантације на људима, морали смо најпре да одемо у иностранство на обуку. Најбоље место за учење о јетри је Хановер, и то код чувеног професора Рудолфа Пихлмајера. Хановер је град сајмова, тамо има много наших људи. Помислих – неко ће нам помоћи. Преко Одељења за дијаспору Министарства иностраних послова дођемо до адреса и телефона. Починем да зовем људе и молим да приме наше докторе и медицинске сестре који треба да се усавршавају. Молим их да им издају стан или да им помогну да мање платимо јер немамо пара. Другу групу за срце шаљемо у Питсбург. Тамо такође нађемо наше људе из дијаспоре да нам помогну. Починем усавршавање за трансплантацију на људима.

Код доктора сада има више ентузијазма него на почетку, али примећујем да и даље не верују у успех. Барем неки од њих. Док смо једном приликом боравили у Лос Анђелесу, један доктор ми је пришао:

– Директоре, хајде да се не залуђујемо. И ја имам жељу да будем са Сидни Крофорд, али није могуће.

– Да имаш вољу, било би могуће. И она је мој фаворит. Показаћу ти шта је воља!

Наравно, гледа ме као да сам луд, у том тренутку то јесте звучало луђе него цела прича о трансплантацији у време санкција. Да ли је случај хтео или ипак постоји нешто у космосу, на Сансет булевару, у Лос Анђелесу, налетим на човека кога познајем. Већ дуго живи у Америци, бави се филмском продукцијом, пробисвет у позитивном смислу. Не издржим:

– Је л’ знаш ти Сидни Крофорд?

– Знам, има бутик сатова у једном хотелу, у овој улици.

– Хајде, молим те, да ме пребациш у тај хотел! И ако можеш да ме упознаш с њом!

– Ма хоћу.

Пребацимо се у нови хотел, докторима не објашњавам разлоге. Мој пријатељ из филмске индустрије замоли Сидни Крофорд да попије кафу са докторима из Србије. И она пристане! Тада сам помислио да ни киша не пада случајно – треба јој и водена пара, и ветар, и влага... Како целог живота веома рано устајем, први сам седео у лобију хотела и чекао Сидни Крофорд. Мој пријатељ је доводи и почнемо разговор уз кафу. Када су се доктори пробудили и кренули на доручак, били су забезекнути. Сматрали су да сам ванземаљац!

– Је л’ сам вам рекао шта значи воља!?

Збуњени, упознају се са Сидни Крофорд.

– Имао сам вољу. Сада и ви имајте вољу.

Није случајно Његош писао: „Прегатоу Бог даје махове.“ Директне или индиректне, јаким дувањем или полагањем, али када нешто јако желите, а циљ је оправдан јер је циљ спасти људски живот, онда и нека од таквих случајности буде веома драгоцену у општем мозаику

на путу ка успеху. А има ли већег успеха него спасти нечији живот?

Када смо у Немачкој и Америци научили како се раде трансплантације, следећи корак био је да дођемо до органа. Сад су они који су ми се смејали видели да се не шалим, да је трансплантација озбиљна прича, а не некакав хир буљавог човека. Формирају се координациона тела за трансплантацију органа при сваком клиничком, односно регионалном центру јер се органи регрутују из Ургентног центра, где стижу ургентни пацијенти. Координационо тело за трансплантацију органа – у загради читај: не дај Бојићу орган! Свака медицинска установа је основала своје координационо тело, на челу тих тимова су људи који мене очима не могу да виде због мојих успеха. Кад се појави орган код пацијента код кога наступи мождана смрт, они уместо да породици сугеришу да разговарају с нама, кажу: „Немојте ни случајно да дајете орган, немојте то да радите.“ Ми ниједан орган не можемо да добијемо. Пролази годину дана. Ја шизим, умирем, али умиру и људи.

Професор Флоријан Вук био је део групе од пет људи које сам довео са Института за кардиоваскуларне болести из Сремске Каменице. Био је много добар човек, велики доктор, умро је 2013. године. Пореклом из Вировитице, имао је специфичан и симпатичан нагласак:

– Дишо, звао вас је Ротари клуб из Новог Сада, волели би да одржите предавање на тему менаџерисања у здравству.

Тада сам добио титулу најбољег менаџера здравства у Југославији.

У Нови Сад сам отпутовао у јулу 1995. Била је ужасна врућина, 38 степени, велика спарина. Након предавања у

хотелу *Парк*, они су били одушевљени због мојих погледа на менаџерисање у здравству. Али имао сам осећај да нисам због тога дошао у Нови Сад.

Кад смо излазили, упитао сам Флоријана:

– Знаш ли ко је начелник неурохирургије у Новом Саду?

– Знам, мој колега.

– Знаш ли где станује?

Живео је у неком солитеру на 11. спрату и, како то већ бива, у згради није радио лифт. Сада је било „пријатних“ 37 степени. Попели смо се пешке на 11. спрат, дисали смо на шкрге. Било је близу 11 сати кад смо позвонили на врата, али нико није отварао.

– Звони код комшије!

Комшија отвара и каже да је доктор у селу на Фрушкој гори. Кажем возачу – правац Фрушка гора! Успут смо се изгубили на локалним путевима, звали људе да нам објашњавају, да бисмо на крају некако стигли у његово село. Било је готово један сат иза поноћи, дошли смо до капије викендице, Флоријан је покушао да уђе, али капија је била закључана. Вратио се у ауто, а возач је већ упалио мотор спреман да крене назад. У том тренутку потпуно сам полудео:

– Стани!

Сећам се да сам скинуо ципелу, ногом ударио у капију и да је крв почела да ми шикља из ноге. Али капија се отворила! У дворишту су на једној страни биле тује, на другој кајсије, човек на мердевинама је брао кајсије. Један је после поноћи, лето, лепо време за брање кајсија. Не знам га, али он мене зна, већ тада сам био познат. Кажем му:

– Професоре, знам да имате донора у вашој болници. Наравно да ништа не знам већ нагађам.

– Имам од пре три сата.

Тачно онда кад се мени јавило да га има. Прође ми нека струја кроз тело.

– Али кад би неко знао да сам вам ово рекао...

Ја сам у рату са директором Института у Сремској Каменици Нинославом Радовановићем, тамо сам персона нон грата. Против мене су Јовица Станишић и Михаљ Кертес, обојица у управи Каменице, сви написи у новинама иду од њих, шта већ Државна безбедност може да накачи.

Он довршава реченицу:

– Али кад би неко знао да сам вам ово рекао, остао бих без главе.

Од тог стреса испала му је кофа с кајсијама. Како ништа нисам јео, а шећер ми је пао, поједем једну кајсију и кажем:

– Само ви берите, професоре! Вама длака са главе неће фалити!

Улазимо у кола и кажем: Нови Сад! Тада убацам у главу ту мисао да је „живот неке борба, а неке берба“. Сад ћемо ми да се боримо, а он ће да бере и нико га не сме споменути.

Питам Флоријана:

– Знаш ли распоред рада у Покрајинској болници?

– Како не знам, па ту сам радио.

Кад смо стигли, кажем му:

– Вози ме до вашег вешераја.

Милана, возача који и данас ради у *Дегуњу* и све ово може да потврди, питам:

– Имаш ли пајсер у колима?

Узео сам пајсер и обио вешерај. Милан ми је помогао. Доктор Флоријан и ја смо упали, обукли њихове уни-

форме, ставили капе, маске, виделе су нам се само очи, нико није знао ко смо! Долазимо до интензивне неге и до тог дечка који је примљен у болницу пре неколико сати. Родитељи су му купили мотор, није носио кацигу, ударио је у бандеру, доживео мождану смрт, дише, али мождано је мртав. Оставим Флоријана да га чува, читам историју болести и некако успевам да дођем до његових родитеља. Почињем да их убеђујем да ми дају његове органе.

Убеђивао сам их причом, вером, сугестивношћу, тактом. Требало је издржати. Најпре нису живи хтели, па су се консултовали, па су ми давали паузу, рекли да поново дођем, па да одем, па да се вратим... Борио сам се да схвате да органи њиховог сина нису за мене. Донео сам им листу људи који умиру. Објашњавао сам: „Овај лежи на Инфективној клиници, има толико и толико година, купљен му је ковчег, купљени су му пешкири... Овај има оволико година, сигурно умире, све смо пробали, све је купљено, све је спремно...“ Ишао сам даље по листи пацијената који чекају неки орган, рекао сам шта смо ми као установа урадили да бисмо уопште причали о трансплантацији, говорио о експерименту на свињама, о усавршавању код најбољих доктора у Америци и Немачкој, показивао сам им статистику како се то у свету ради. Био сам врло спреман, едукован, али и упоран јер сам коначно после годину дана дошао до потенцијалног донора. И нисам имао намеру да га пустим. С родитељи-ма сам преговарао пуних 19 сати, да би на крају рекли:

– Вас је немогуће одбити.

Данас је Завод за биомедицину задужен за преговоре о органима са члановима породице. Они никога не убеђују и људи их одбијају, са родбином причају неза-

интересовани људи који раде у администрацији која се сели из једног министарства у друго. Њима је све исто, плата им је иста, брига их је за било шта. Како то да у тежем времену мене нико није одбијао?

Углавном, после 19 сати разговора, добио сам дозволу. Јавио сам мојима да крену из Београда. Кренули су *лагом ниво*, понели посебне канте за презервацију органа. Вратили смо се у Београд како бисмо извели подухват деценије.

Прву трансплантацију срца, јетре и панкреаса урадили смо 11. јула 1995. године! Сви органи искоришћени су од једног истог донора!

То је био један од највећих датума у историји Института за кардиоваскуларне болести *Дедиње*. Сви честитају, све насловне стране новина објављују, новинари зову. Било је велико интересовање, али нисам хтео ништа да причам: „Организоваћемо конференцију за новинаре кад их будемо испраћали, када пацијенти буду излазили из болнице.“ Нисмо ми имали много времена за славље, требало је људе одржати у животу, пратити их да не одбаце органе, борити се са изазовима, од инфекције, имунологије до бројних других ствари. То је даноноћни рад.

Кратким коктелом обележили смо њихов излазак из болнице, али и тада је један део тима морао да буде поред пацијената. Није било колективног славља.

Кад смо их испраћали, испред старог *Дедиња* било је више телевизијских камера него на било којем скупу у то време – то је било чудо, у тој Србији, у том времену, да се раде такве интервенције!

Пред новинаре је изашао Предраг Лалевић, исти онај професор анестезиологије, Титов лекар, који је дошао

да ме укори и упозори да ћу бити избачен из лекарског друштва. Као да је данас, сећам се шта је тада рекао:

– Ако Милован Бојић каже да ћемо сутра пресадити главу, ја му верујем и биће тако.

Од јетре коју смо пресадили Никола Вучићевић и данас живи! Недавно сам га прекорио што се напио.

Пацијент коме смо пресадили срце живео је 18 или 19 година, поживела је и жена којој смо трансплантирали панкреас.

Посебне су приче кад сам ишао на славе код пацијената којима смо продужили живот. Није ми било добро кад је један од њих, који слави Светог Николу, ставио моју слику поред иконе и свеће. Рекао сам, наравно, да то не раде, али тада сам био и страшно испуњен.

Нисам желео да станемо на првој трансплантацији. Схватили смо да су друга, трећа и четврта много важније од оне прве, да прва може бити велика опасност ако се на њој стане. Жив си ако ти програм живи, а ако си урадио трансплантацију само једном, онда би то стварно била само реклама.

Ствари се сада ипак мењају. Већ имам неке симпатије из тог Координационог тела за трансплантацију органа иако је многима циљ да ово прикажу као случајност. Али ја сам већ продро у непријатељске редове, свуда имам по једног човека који ми дојављује где и када долази пацијент који би могао бити донор. Тако сам добијао податке о ургентним пацијентима и обилазио родбину. Свуда сам ишао са професором Предрагом Лалевићем, желео сам да и он буде сведок.

Отишли смо у једну породицу у Жабаре, а они су у замену за органе тражили да им запослим некога од родбине. И ја га запослим на Институту.

Дешавало се да извадим новац из џепа како бих платио трошкове сахране.

Ишли смо унаоколо, тражили потенцијалне доноре. Професор Лалевић је само гледао, записивао и крстио се. Али успели смо да дођемо до органа. Урадили смо више трансплантација јетре него срца. Срце је лакше трансплантирати. Јетра је права фабрика људског организма, није она случајно ни толико тешка ни тако велика, има своје срце и своју циркулацију.

Србија тада није имала националну службу за трансплантацију органа, али прича о нама из земље блокиране санкцијама дошла је до Европе. На адресу Института *Дегинје* стигао је позив да постанемо чланови Европског удружења за трансплантацију, и све то у тренутку када Србија још није имала ни национално удружење. Увек смо ишли испред свог времена и увек нас је то коштало удара, батина и насловних страна. Али све је вредело издржати „са осмехом стјуардесе која зна да на авиону нешто није у реду“, како је писао Иво Андрић.

До 5. октобра 2000. године, док сам био директор *Дегинје*, урађено је 28 трансплантација.